

Rodzina jako wartość

Family as a value

Życ to tyle, co nieustannie wyrastać ponad siebie,
narzucać sobie zawsze cel, który znajduje się ponad życiem,
otwierać sobie zawsze horyzonty nieskończone.¹

Wprowadzenie

Wartość rodziny jest wartością dwubiegunową, rodzina sama w sobie jest wartością ale też w rodzinie przekazywane są wartości. Wśród socjologów istnieje zgodność poglądów odnośnie do kwestii, iż spośród wszystkich organizacji - dużych i małych, jakie wytwarza społeczeństwo, żadna nie przewyższa rodziny pod względem znaczenia socjologicznego. Rodzina uważana jest zgodnie przez wszystkich socjologów za podstawową grupę społeczną.² Wartości rodzinne są fundamentem, który nami kieruje. Są tworzone z moralności, uczciwości i zasad dotyczących tego, jak żyjemy. Te wartości decydują o tym, jak wychowujemy dzieci, zarządzamy pieniędzmi, radzimy sobie w relacjach i nie tylko. Wielu specjalistów i badaczy zajmujących się rozwojem człowieka pisało o znaczeniu wartości i moralności rodzinnej. Wartości uczą, co rodzina uważa za dobre, a co złe.³

Rodzina potrzebuje zaspokojenia w trzech grupach wartości: wartości duchowe, wartości materialne i wartości socjalne.⁴ Dynamika przemian społecznych i rozwoju społeczeństw wymusza ciągłą aktualizację definicji małżeństwa. Upowszechniają się alternatywne formy życia małżeńskiego. Rodzina stanowi duchowe zjednoczenie szczupłego grona osób, skupionych we wspólnym ognisku domowym aktami wzajemnej pomocy i opieki, oparte na

---

¹Enzo Paci, *Związki i znaczenia, Eseje wybrane*, Warszawa 1980, Spółdzielnia Wydawnicza Czytelnik, ISBN 83-07-00285-0, s.322.

² Wachowiak A., *współczesne problemy socjologii rodziny*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej im Augusta Cieszkoskiego w Poznaniu, Poznań 2001, ISBN 83-7160-240-5, s.11.

³ https://www.canr.msu.edu/news/creating_and_embracing_family_values, Creating and embracing family values, Terry Clark-Jones, Michigan State University Extension - October 29, 2013

⁴ Miller J., *Role of the state's social policy in the provision of family quality of life*, Ukleja A.A., *The phenomenon of premartial cohabitation in Poland and its meaning; a presentation of recent qualitative empirical research*, w: red. Muszyński W., *Kondycja współczesnych rodzin*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, ISBN 978-83-7611-937-3, s.131.

wierze w prawdziwą lub domniemaną łączność biologiczną, tradycję rodzinną i społeczną.⁵ Pierwszym środowiskiem, na gruncie którego zachodzą oddziaływania wychowawcze i socjalizacyjne jest biologiczna rodzina. Jest ona wspólnotą osób oraz podstawową formą życia indywidualnego i społecznego, pierwotną i najpowszechniejszą grupą społeczną, której członkiem był i jest prawie każdy z nas. To ona jest pierwszym środowiskiem, które daje człowiekowi możliwość wszechstronnego rozwoju, zaspokojenia wielu potrzeb oraz wprowadza go w świat wartości i norm społecznych. Arystoteles podkreślał jej priorytetową rolę w życiu społecznym. Platon uważał rodzinę za podstawową komórkę życia społecznego i główną instytucję wychowania. August Comte twierdził, że rodzina to podstawowa i najważniejsza grupa społeczna, na której opiera się całe społeczeństwo i nazwał tę jednostkę pomostem pomiędzy jednostką a społeczeństwem. W rodzinie dokonuje się podstawowy proces wychowania dziecka i wprowadzenia go w krąg kontaktów społecznych. Zbigniew Tyszcza definiuje z kolei rodzinę z punktu widzenia grupy i więzi łączących członków rodziny, jako zbiorowość ludzi powiązanych ze sobą więzią małżeństwa, pokrewieństwa, powinowactwa lub adopcji.⁶ Rodzina jawi się nie tylko jako społeczność mająca wprowadzać młodego człowieka w świat wartości, ale również jako to miejsce, w którym będzie się ono uczyło poszerzonego podmiotowego nastawienia do życia, nie tylko już do istniejącego, ale nawet do tego, którego pojawienie się ma charakter jedynie potencjalny. Przyjmuje się dość powszechnie, że rola rodziny w przekazywaniu wartości swemu potomstwu, norm i zwyczajów postępowania jest nadal pierwszoplanowa i najważniejsza.⁷ Rodzina to naturalna wspólnota, w której doświadcza się ludzkiego instynktu społecznego, wnosi swój jedyny i niezastąpiony wkład w dobro całego społeczeństwa. Dobre małżeństwo jest jedną z dróg szczęśliwego życia, jest także szkołą miłości i porozumienia interpersonalnego. Współpartner, który naprawdę kocha, z radością przyjmuje najdrobniejsze przejawy życzliwości i oddania, współczuje, dzieli się bezinteresownie wartościami najbardziej osobistymi.⁸ Rodzina obejmuje wszystkie wymiary egzystencjalne ludzkiej istoty: duchowe, biologiczne, społeczne i gospodarcze. Są one ściśle powiązane w całość. Rodzina uchodzi za wspólnotę całościową, a tym samym i swoistą.

---

⁵ Adamski F., Socjologia małżeństwa i rodziny wprowadzenie, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984, ISBN 83-01-0319-0, s.21.

⁶ Skowrońska A., Janusz Stanek, szkolna i rodzinna perspektywa edukacyjna - w poszukiwaniu..., Praca zbiorowa pod redakcją naukową Stanka J., Zajaca W., Współczesna Rodzina, Dylematy Teorii i praktyki pedagogicznej, Wyższa szkoła pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie, Warszawa 2011, ISBN 978-83-61121-46-6, s.83.

⁷ Kawula S., Brągiel J., Janke A.W., Pedagogika Rodziny, Obszary i panorama problematyki, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009, ISBN 978-83-7611-325-8, s.14.

⁸ op.cyt., Laskowski J., małżeństwo i rodzina w świetle nauki Soboru Watykańskiego II, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1985, ISBN 83-211-0693-5, s.11.

Żywotne pierwiastki z których ona wyrasta - to miłość, wierność i zaufanie. Istnieją różne rodzaje określania istoty i rodzajów wartości. Wartości mogą być drogowskazem nadającym kierunek życiu ludzkiemu. Uznając określony system wartości, każdy człowiek decyduje się na wybór wiążącego się z nim programu życiowego.⁹ Wartość jest z istoty tymczasowa i odpowiada aktualnej perspektywie wzmaganie się mocy, wartościowania z tu i teraz osiągniętego stopnia mocy. Wartościowanie takie jako projektowanie to faktyczność bycia ustanawiającego perspektywę; faktyczność nastawienia ku przyszłości, skoro wartość stanowi warunek uprzedni wzrostu mocy. Nastawienie to nie jest jednak skierowane ku czemuś, co mogłoby być celem, lecz samym dążeniem ku, procesem bez celu i wyznaczonego sensu.¹⁰

Słowa klucze: rodzina, wartości, wartości społeczne

Introduction

The value of the family is a bipolar value, the family itself is a value, but values are also passed on in the family. There is a consensus among sociologists that of all the organizations, large and small, that society produces, none surpasses the family in sociological importance. The family is considered by all sociologists to be the basic social group. The dynamics of social changes and the development of societies forces the constant updating of the definition of marriage. Alternative forms of married life are becoming more common. The family is a spiritual union of a small group of people gathered in a common home by acts of mutual help and care, based on the belief in real or alleged biological connection, family and social tradition. The biological family is the first environment on which educational and socializing influences take place. It is a community of persons and the basic form of individual and social life, the original and most common social group, of which almost all of us have been and are members. It is the first environment that gives a person the possibility of comprehensive development, meeting many needs and introduces him to the world of values and social norms. Aristotle emphasized its priority role in social life. Plato considered the family to be the basic cell of social life and the main institution of education. August Comte claimed that the family is the basic and most important social group on which the whole society is based and called this unit

---

⁹ Błeszczyńska K., Wartość miłości, małżeństwa i rodziny w życiu osób niepełnosprawnych, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 1994, ISBN 83-901558-8-5, s.11.

¹⁰ Morszczyński W., Nihilistyczna destrukcja myśli wartościującej, Heideggera interpretacja filozofii Nietzschego, Uniwersytet Śląski, Katowice 1992, ISN 83-226-0455-6, s.65.

a bridge between the individual and society. The basic process of raising a child and introducing him to the circle of social contacts takes place in the family. Zbigniew Tyszką, on the other hand, defines the family from the point of view of the group and ties between family members, as a community of people related by marriage, consanguinity, affinity or adoption. The family appears not only as a community that is supposed to introduce young people to the world of values, but also as a place where they will learn an extended subjective attitude to life, i.e. not only to the existing one, but even to the one whose appearance is to be only potential character. It is quite commonly assumed that the role of the family in passing on values, norms and habits of conduct to their offspring is still of prime and importance. The family is a natural community in which the human social instinct is experienced and makes its unique and irreplaceable contribution to the good of the whole society. A good marriage is one of the ways to a happy life, it is also a school of love and interpersonal understanding. A partner who truly loves, gladly accepts the smallest manifestations of kindness and devotion, sympathizes, shares selflessly the most personal values. The family includes all existential dimensions of the human being: spiritual, biological, social and economic. They are closely linked together. The family is regarded as a holistic community, and thus unique. The vital elements from which it grows are love, fidelity and trust. There are different types of determining the nature and types of values. Values can be a signpost giving direction to human life. Recognizing a specific system of values, each person decides to choose a life program related to it.

The value is inherently temporary and corresponds to the current perspective of increasing power, evaluating from here and now the achieved degree of power. Such valuing as projecting is the facticity of being that establishes perspectives; factually biased toward the future, since value is a precondition for power growth. this attitude, however, is not directed towards something that could be a goal, but the very striving towards, a process without an aim and no assigned meaning.

Keywords

Family, basic value, social values

Wciąż aktualne jest, uznawane przez Arystotelesa, traktowanie rodziny jako wspólnoty stworzonej przez naturę dla powszechnego bytowania człowieka. Przez naturę rozumiane jest

pokrewieństwo łączące członków rodziny.¹¹ Rodzina jest podstawową grupą społeczną istniejącą od najdawniejszych czasów.¹² Rodzina jest najważniejszą wspólnotą życia, środowiskiem wychowania, miejscem urzeczywistnienia się człowieka jako osoby, fundamentem społecznego rozwoju. Rodzina jest pierwszą podstawową szkołą miłości społecznej. Rodzina, funkcjonując dla zaspokojenia potrzeb swych członków, ale także dla zaspokojenia potrzeb społeczności, podlega nieustannym przeobrażeniom.¹³ U podstaw każdego społeczeństwa, niejako w centrum każdej cywilizacji, zawsze znajduje się rodzina. Od jej kształtu i kondycji zależy w gruncie rzeczy los cywilizacji. Zarówno rodzina kształtuje cywilizację jak i cywilizacja kształtuje rodzinę.¹⁴ Niewątpliwie rodzina jest wartością z którą człowiek się utożsamia pierwszą grupą społeczną w której człowiek konfrontuje siebie i swoje działania i która poprzez stawiane przed nią zadania go tworzy. Poprzez rodzinę toczą się dzieje człowieka. Współczesny kryzys rodzin to kryzys zaangażowania i kryzys myślenia. Amerykanizacja współczesnego życia, pluralizm norm etycznych i wpływów kulturowych to charakterystyczne zjawiska obecnego okresu chaosu i przewartościowań moralnych. Nastąpiło zdewaluowanie takich wartości jak rodzina czy macierzyństwo.¹⁵ W małżeństwie przeżywa się miłość i ją udoskonala w życiu, jakie małżonkowie dzielą codziennie ze sobą i ze swoimi dziećmi: przez umacnianie i pogłębianie miłości małżeńskiej i rodzinnej pobudzają się do rozwoju, zachęcają wzajemnie do realizacji wierności i wzajemnego daru z siebie.¹⁶ Przed człowiekiem postawione jest powołanie do miłości. To powołanie może realizować się na trzech drogach: jako powołanie małżeńsko - rodzinne, jako powołanie kapłańsko - zakonne i jako powołanie do życia w samotności. Wszystkie te powołania uświęcają, i żadne z nich nie jest doskonalsze od drugiego. Doskonałość życia rodzinnego mierzy się miarą miłości.¹⁷ Nasze

---

¹¹ Harwas – Napierała B., Rodzina jako wartość a współczesność, 2009,w; red. Harwas – Napierała B., Rodzina jako wartość w rozwoju człowieka, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza,s.11 -23.

¹² Adamski F., Socjologia małżeństwa i rodziny wprowadzenie, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984, ISBN 83-01-0319-0,s.13.

¹³ op. cyt., red. Parzyszek M., Pietruszka L., Rodzina w przestrzeni życia społecznego, Towarzystwo Naukowe KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Siedlce 2017, ISBN 978-83-7306-795-0, s.7.

¹⁴ op.cyt., Mazur J., Służba rodzinie w ponowoczesnym społeczeństwie, red. Kowalik S., Rodzina fundamentem społeczeństwa, narodu i państwa, Tarnowskie Góry 2004, Księgarnia Katolicka Signum, ISBN 83-917566-4-5, s.17.

¹⁵ Op.cyt., Red. Poleszak W.P., Kryzys dorosłości, Wydawnictwo Naukowe Innovatio Press, Lublin 2014, ISBN 978-83-64527-08-1, s.37.

¹⁶Op.cyt., red. Ochotny P., Rodzina w dobie przemian "Każdy dom jest kandelabrem", Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa 2017, ISBN 978-83-7401-603-2, s. 144

¹⁷ Op.cyt., Rogowski R.E., Deus caritas Est - Trynitarny model rodziny, w: red. Peter J., Rodzina na nowo odkryta, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Sympozja i Sesje Naukowe 15, Wrocław 2007, ISBN 978-83-60370-00-1, s.53.

poczucie tożsamości może powstać tylko dzięki więziom łączącym jednostkę z innymi ludźmi i założeniu, że są one godne zaufania i długotrwałe.¹⁸

Rodzina jest istotną wartością w życiu człowieka. Przeżywamy obecnie kryzys wartości - a przecież wartości są czymś co ukierunkowują i wzmacniają naszą egzystencję, bez których trudno sobie wyobrazić pewną stabilność.¹⁹ Wartości pozwalają wyrazić sens i znaczenie naszej egzystencji. Walka o wartości jest zawsze walką człowieka, nie znajdziemy też chyba większej determinacji ludzkiej jak właśnie w sytuacji walki o wartości i o ideały.²⁰ Z perspektywy psychologicznej posiadanie przez człowieka systemu wartości jest niezwykle istotne z wielu powodów. Najważniejsze z nich wskazują, że system wartości znacząco rzutuje na proces tworzenia znaczeń dotyczących siebie, świata oraz własnych relacji z nimi. Uważa się, że pełni funkcje stabilizującą i regulującą zachowania społeczne, pomaga kształtować tożsamość jednostki, jest bardzo silnie powiązany z jej osobowością a także przyczynia się do poczucia bezpieczeństwa.²¹ Rodzina silnie kształtuje tożsamość. Różne funkcje spełniane przez rodzinę na rzecz jednostek oraz szerszych zbiorowości społecznych sprawiają, iż przypisuje się jej rangę wysoko cenionej wartości. Dobra prawidłowo funkcjonująca rodzina postrzegana jest jako cenna wartość oznaczeniu społecznym i indywidualnym²² Specyfikę życia rodzinnego warunkują: kondycja emocjonalna, interakcje wewnątrz rodzinne, wypełnienie obowiązków rodzinnych, samopoczucie psychiczne i samopoczucie materialne.²³

Rodzina z której się wywodzimy jest dla nas ważnym punktem odniesienia. Z niej czerpiemy wiedzę i elementarne doświadczenia. Sposób w jaki funkcjonuje, jak przebiegają relacje wewnątrzrodzinne, relacje między rodzicami jako partnerami w związku, wreszcie to, jaka jest kondycja rodziny wpływają na postrzeganie związków i rodziny. Przez jej pryzmat patrzymy również, często nawet sobie tego nie uświadamiając, tworząc wizję swojego życia

---

¹⁸ Bauman, *Życie na przemiał*, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2004, s.65-66.

¹⁹ Op.cyt. Nowak M., *Kryzys wartości czy kryzys człowieka XXI wieku?*, w: red. Czerpaniak – Walczak M., Madalińska – Michalak J., Śliwerski B., *ku życiu wartościowemu, Idee - Koncepcje- praktyki*, Impuls, Kraków 2018, ISBN 978-83-8095-441-0, s.91.

²⁰ Op. Cyt. Nowak M., *Kryzys wartości czy kryzys człowieka XXI wieku?*, w: red. Czerpaniak – Walczak M., Madalińska – Michalak J., Śliwerski B., *ku życiu wartościowemu, Idee - Koncepcje- praktyki*, Impuls, Kraków 2018, ISBN 978-83-8095-441-0, s.95.

²¹ Wałęcka – Matyja K., Janicka I., *Rodzina jako wartość, Analiza psychologiczna wartości rodzinnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021, s.7, ISBN 978-83-8220-343-1.

²² Op. cyt., Błeszczyńska K., *Wartość miłości, małżeństwa i rodziny w życiu osób niepełnosprawnych*, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 1994, ISBN 83-901558-8-5, s.24-25.

²³ Summers J.A, Poston D.J, Turnbull A.P, et al., *Conceptualizing and measuring family quality of life*, ‘Journal of intellectual Disability research’ 2005, 49(1)w: Miller J., *Role of the state’s social policy in the provision of family quality of life*, Ukleja A.A., *The phenomenon of premartial cohabitation in Poland and its meaning; a presentation of recent qualitative empirical research*, w: red. Muszyński W., *Kondycja współczesnych rodzin*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, ISBN 978-83-7611-937-3, s.131.

osobistego.²⁴ Miłość, przyjaźń, przywiązanie, sympatia, braterstwo - te wszystkie uczucia pojawiają się wtedy, gdy rodzina przywoływana jest jako najważniejsza z szeregu znaczących dla ludzi wartości. Deklarując, że rodzina i rodzinne relacje są najważniejszymi wartościami ludzie wskazują również na oczekiwania, jakie są adresowane w kierunku tej wspólnoty. Istotnym staje się bezpieczeństwo, które rodzina oferuje swoim członkom. Zarówno w odniesieniu do materialno - egzystencjalnych podstaw życia, po zaspokojenie potrzeb przynależności i miłości. Rodzina to wartość, która jest praktykowana, proces socjalizacji nieodłącznie wpisany jest w życie rodzinne, jak i faktu, że rodzinność oznacza pozostawanie w relacjach z bliskimi osobami, wspólnie z którymi tworzona jest wspólnota opierająca się na regułach rodzinności.²⁵ Dziecko by dojść do samodzielnego wartościowania, musi przejść etap rozpoznawania wielu różnych wartości, ich przeżywania, porządkowania w coraz bardziej stabilne, choć zawsze otwarte na dynamiczne zmiany - systemy wartości. Niezbędne na tej drodze są różnorodne, bogate doświadczenia a także możliwe konsekwentne nasycenie, głównie przez najbliższe środowisko życia. Zadaniem rodziny jest zatem uczenie tego co jest dobre, co złe. Te drobne z pozoru elementy tworzą kulturę życia rodzinnego. W swych formach wzmacnia ona bądź osłabia poszczególne wartości, stanowiąc istotne wychowania do wartości przebiegającego w rodzinie. I tu ważne są "drobiazgi" - domowe zwyczaje, rytuały, wewnątrzrodzinne kody i symbole powstające w kręgu danej rodziny i tylko w niej zrozumiałe. Stopniowo tworzą one tradycje i wpisują się w tradycję w szerszym zasięgu.²⁶ Przyjęty przez członków rodziny system wartości leży u podstaw pełnienia ról społecznych w rodzinie.²⁷ Rodzina jest grupą społeczną tworzącą określoną strukturę, co oznacza że każdy jej członek zależy od wszystkich pozostałych.²⁸ Rodzina z natury jest wpisana w szersze struktury społeczne, co dokonuje się między innymi przez realizację celów i zadań służących dobru społecznemu.²⁹ Rodzina jest podstawowym miejscem relacji międzyosobowych. Leży ona u

---

²⁴ Jaguś I., Rodzina Pochodzenia w wizja rodziny prokreacji, Raport z Badań, W: red. Kotlaska - Michalska A., Rocznik Socjologii Rodziny, Studia Socjologiczne oraz Interdyscyplinarne, Wydawnictwo Naukowe UAM, Tom XVIII 2007, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2007, ISBN 978-83-232-1907-1, s.57.

²⁵ op.cyt., Żurek A., Rodzina wartością - pomiędzy deklaracyjnością a praktykowaniem...,w: red. Szluz B., Obraz Współczesnej Rodziny, Teoria i Badania, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2017, ISBN 978-83-7996-485-7, s.21-23.

²⁶ op. cyt. Olbrycht K., Wychowanie do wartości w rodzinie, w; red. Wilk J. SDB, Rodzina XX wieku wobec dobra dziecka, Katedra pedagogii Rodziny KUL, Lublin 2003, s.47-54.

²⁷ Tyszka Z., Wachowiak A., Podstawowe pojęcia i zagadnienia socjologii rodziny, Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań 1997, ISBN 83-7160-047-X, s.57.

²⁸ Braun - Gałkowska, Psychoprofilaktyka życia rodzinnego, w; red. I. Janicka, T. Rostowska Psychologia w służbie rodziny, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2003, s.11.

²⁹ Szulist J., Rodzina zawsze na czasie, Recepcja koncepcji małżeństwa i rodziny Soboru Watykańskiego II w nauczaniu Benedykta XVI, , Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2012, ISBN 978-83-7823-117-2, s.9.

fundamentów życia osoby jako prototyp każdego porządku społecznego. To kołyska życia i miłości jest właściwym miejscem narodzin i wzrostu człowieka. Jest ona właściwym miejscem, by uczyć co znaczy kochać i być kochanym, jest wspólnotą w której zdobywa się pierwsze doświadczenia i pierwszą praktykę życia we wspólnocie ludzkiej. Rodzina kształtuje człowieka pod każdym względem, doprowadzając do pełni jego godność. Rodzina jest najwłaściwszym środowiskiem, by uczyć i przekazywać wartości kulturalne, etyczne, społeczne, duchowe i religijne, które są esencjalne dla rozwoju i dobrego samopoczucia zarówno jej członków, jak i całego społeczeństwa. Rodzina jest pierwszą szkołą cnót społecznych potrzebnych wszystkim narodom. Pomaga ona poszczególnym osobą rozwijać takie wartości jak prawda, sprawiedliwość, solidarność, pomoc słabszym, miłość do innych i do siebie samych, tolerancja.³⁰ Rodzina jest wartością podstawową.³¹ Małżeństwo nie jest gwarancją pomyślnego rozwoju dorosłych - to jego jakość uwarunkowana podmiotowo jak i społecznie decyduje o charakterze doświadczeń, które mogą stymulować lub hamować proces rozwoju indywidualnego. Małżeństwo, udany związek partnerski, stwarza bezpieczną przestrzeń dla rozwoju. Od pokoleń rodzina uznawana jest za podstawową komórkę życia społecznego. Małżeństwo i rodzina jest przede wszystkim jedną z dróg samorealizacji, jednym ze sposobów osiągnięcia osobistego szczęścia. Współcześnie małżeństwo nie jest powinnością lecz wyborem.³²

System wartości odgrywa bardzo istotną rolę w funkcjonowaniu rodziny oraz w "rodzinnym" zachowaniu członków rodziny. Przyjęty przez członków rodziny system wartości leży u podstaw pełnienia ról społecznych w rodzinie. Przyjęty system wartości oddziałuje również na układ pozycji społecznych członków rodziny w zależności od jej typu i przyjętych ideologii. System wartości kieruje ocenami zjawisk życia rodzinnego dotyczącymi zarówno własnej rodziny, jak i innych rodzin. Przyjęty system wartości leży u podstaw sformułowania modeli świadomościowych dotyczących życia rodzinnego.³³ Rodzina od wieków stanowi

---

³⁰ Papieska Rada ds. Rodziny, Rodzina Szkołą Wartości Ludzkich i Chrzescijańskich, katechezy Przygotowawcze do VI Światowego Spotkania Rodzin, Meksyk, 14-18 stycznia 2009r., *La familia, formatrice ai valori umani e cristiani. catechesi preparatorie per il VI Incontro Mondiale delle Famiglie, citta del Vaticano 2008*, VI Światowe Spotkanie Rodzin, Meksyk 2009, Łomża 2008, s.10.

³¹ Red. Pryba A., Rodzina przyszłością świata? W kręgu zamyśleń nad rodziną, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Wydział Teologiczny, Poznań 2009, ISBN 978-83-60598-43-6, s. 37.

³² Op. cyt., Red. Harwas – Napierała B., Rodzina jako wartość w rozwoju człowieka, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2009, ISBN 978-83-232-1953-8, s.52- 53.

³³ op.cyt., red. Tyszka Z., Wachowiak A., Podstawowe Pojęcia i Zagadnienia Socjologii Rodziny, Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań 1997, ISBN 83-7160-047-X, s.57 – 59.

fundament funkcjonowania każdego społeczeństwa. Na przestrzeni lat uległa ona większym lub mniejszym przeobrażeniom, jednak w ostatnich dziesięcioleciach procesy te przebiegają znacznie szybciej.³⁴ Coraz częściej słyszymy o kryzysie współczesnej, postmodernistycznej kultury, który uderza w rodzinę ujawnia zagrożenia takie jak: naruszenie ładu moralnego, małżeństwa i rodziny, egoizm jako antyteza prawdziwej miłości, naruszenie nierozzerwalności małżeńskiej, trwałe skłócenia i konflikty rodzinne, coraz bardziej dominujący problem emigracji zarobkowej, co staje się przyczyną radykalnej deformacji życia rodzinnego i zaniku więzi rodzinnych, alkoholizm, zanegowanie prawa do życia i związana z tym legalizacja aborcji w wielu krajach świata. Jednak kryzys nie oznacza końca drogi jest tylko zakrętem na nim.³⁵ Rodzina może oddziaływać na rozwój jednostki przez stwarzanie warunków zdobywania doświadczeń i wyznaczanie ich charakteru oraz przez przekazywanie jednostce wzorów, narzędzi kulturowych i sposobów opracowywania doświadczeń w aspekcie poznawczym, w aspekcie emocjonalnym i w kategoriach wartości.³⁶ W warunkach intensywnej transformacji społeczno - ekonomicznej społeczno - kulturowej zmienia się ważność i znaczenie poszczególnych wartości i ich treści, zmieniają się też praktyczne sposoby ich realizacji. Niektóre wartości całkowicie stabilne w osobowości człowieka mogą okazać się trudne do realizacji w życiu codziennym, a nawet stają się dysfunkcjonalne w zróżnicowanym i zmieniającym się społeczeństwie.³⁷ Prawidłowo ukształtowana rodzina jest dla jednostki tak zwaną grupą odniesienia, z którą świadomie i mocno identyfikuje się on jako jej członek i reprezentant, współtworzy i przyjmuje kulturowane w niej poglądy, postawy, obyczaje, wzory zachowania i postępowania.³⁸ Najbardziej cenioną spuścizną przejmowaną w domu rodzinnym przez młode pokolenie jest system zasad, norm i wartości moralnych przydatnych w wytaczaniu własnej ścieżki w dorosłym życiu.³⁹ Konkretny język rzeczywistości życia małżeńskiego objawia się więc w potrójnej sprawności, której rodzina zawdzięcza swoją trwałość i

---

³⁴ Red. Więckiewicz B., Klimek M., Współczesna rodzina w dobie przemian społeczno - kulturowych, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, ISBN 978-83-7702-511-6, s.7.

³⁵ op. cyt, red. Chojnacki G., Miłość jest nam dana i zadana, Komentarz do posynodalnej adhortacji apostolskiej "Amoris laetitia" Papieża Franciszka, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2017, ISBN 978-83-7972-116-0, s.155-156.

³⁶ Red. Harwas – Napierała B., Rodzina jako wartość w rozwoju człowieka, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2009, ISBN 978-83-232-1953-8, s.15.

³⁷ Czerniawska M., Zmiany wartości i postaw młodzieży w okresie przeobrażeń systemowych, Kolektywizm versus indywidualizm, Studium interdyscyplinarne, Oficyna wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok 2010, s.117.

³⁸ Tyszka Z., Socjologia rodziny, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979, ISBN 83-01-00742-7, s.71.

³⁹ Szerzej w: Szczygielski D., Małżeństwo i rodzina jako wartość w świadomości młodzieży – na podstawie wyników badań socjologicznych w katolickich liceach ogólnokształcących w Szczecinie, w; Red. Jazukiewicz I., Teoretyczny i praktyczny wymiar sprawności moralnych w wychowaniu, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2015, ISBN 978-83-7972-009-5, s.238.

wspólnotowo - istniejącą wartość. Tej sprawności rodzina nadaje sens misyjny. Sprawność ta staje się programem dla szerszego społeczeństwa. Rodzina staje się szkołą postaw społecznych, szkołą cnót obywatelskich. Rozważamy więc takie sprawności jak: zależność, wierność i miłość w ich korzeniach i w ich konkretyzacji społecznej. Siłą tych sprawności rodzina staje się wspólnotą, staje się zjednoczeniem i równocześnie tworzy wspólnotę.⁴⁰ Tworzenie się nowoczesnego społeczeństwa związane jest coraz częściej z rozpadem więzi międzyludzkiej, co powoduje, że zmniejsza się wśród ludzi młodych postrzeganie rodziny oraz małżeństwa jak pożądanego wartości.⁴¹ Podstawowym zadaniem rodziny chrześcijańskiej jest służba życiu, czyli przekazywanie tego życia poprzez rodzenie człowieka z człowieka. Zadanie to w dzisiejszym świecie należy szczególnie wspierać oraz chronić, z racji godności małżeństwa i odpowiedzialności za przekazywanie tak cennego życia ludzkiego. Na szczególną ważność tego zadania wskazują zagrożenia dzisiejszego świata, wynikające z postępu naukowo-technicznego, który współczesny człowiek stale rozwija, powodując tym samym coraz większy niepokój o prawdę i przyszłość ludzkości. Prawda ta łączy się z posiadaniem właściwego spojrzenia na porządek moralny, jego wartości i normy, odpowiadające najgłębszym potrzebom człowieka, służące jego społeczeństwu oraz prowadzące do jego szczęścia.⁴² Rodzina buduje swój obraz w dziejach poprzez samą codzienną rzeczywistość, określoną i wyznaczoną przez jej warunki życiowe: a więc poprzez miłość małżeńską i rodzinną - przeżywana w jej nadzwyczajnym bogactwie wartości i płodności - wyraża się i realizuje udział rodziny w jej misji: miłość i życie stanowią zatem rdzeń posłannictwa rodziny.⁴³ Rodzice dzieciom dają siebie, swój czas, przekazują miłość rodzicielską, bogactwo ducha, doświadczenia życiowe. Krok po kroku wprowadzając w świat przekazują wartości moralne, intelektualne, społeczne i narodowe. W takiej atmosferze młody człowiek rozwija się i kształtuje swoją tożsamość. Prawidłowo funkcjonująca rodzina bazuje na tradycji, kulturze osobistej, wartościach moralnych, narodowych, tworząc tożsamość rodziny, społeczeństwa, narodu. Rodzina uczy miłości, szacunku człowieka do człowieka, szacunku do starszyny, niepełnosprawności i ułomności.⁴⁴ Spójność rodziny wyraża się przez zaufanie, szacunek, lojalność, wzajemne docenienie się i wsparcie. Rodziny spójne radzą sobie z problemami dzięki wzajemnemu

---

⁴⁰ red. Ozorowski M., Nowacki W., Rodzina Droga Kościoła, Księga Jubileuszowa, Łomża 2005, ISBN 83-917258-5-5, s.266.

⁴¹ Dyczewski L., Więzy między pokoleniami w rodzinie, Lublin 2002, s.9.

⁴² op. cyt., red. Parzyszek M., Pietruszka L., Rodzina w przestrzeni życia społecznego, Towarzystwo Naukowe KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Siedlce 2017, ISBN 978-83-7306-795-0, s.13.

⁴³ Papieska rada ds. Rodziny, Rodzina Chrześcijańska dobra nowina na trzecie tysiąclecie, rada Episkopatu Polski ds. Rodziny, Warszawa 2002, ISBN 83-913626-2-0, s.16.

⁴⁴ Op.cyt., Rawicka I., Oblicza rodziny, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Teologicznego, Szczecin 2012, IBN 978-83-75184-03-7, s.7-9.

podtrzymywaniu zaufania, poczucia "bycia razem" wobec zagrożenia. Adaptacyjność i wytrzymałość nadają rodzinie zdolność do przezwycięzania przeszkód dzięki otwartości na nowe doświadczenia. Takie rodziny mają poczucie panowania nad sytuacjami życiowymi, sensowności i celowości własnych działań oraz wpływu na dobre i złe rzezy, które je spotykają. Warunkiem rodzinnego szczęścia, ale również zasobem wykorzystywanym w sytuacjach trudnych, jest właściwa organizacja i struktura rodziny. Zgodność, jasność i konsekwencja w zakresie obowiązujących ról i reguł, współzależność wszystkich członków wzmacnia poczucie bezpieczeństwa, porządkuje charakter relacji i własną tożsamość.⁴⁵ Osobisty rozwój człowieka dokonuje się przez miłość ku drugiej osobie.⁴⁶ Nie można do końca zdefiniować człowieka, jeśli rozumie się czym jest rodzina w swej najgłębszej prawdzie. Pojęciem kluczowym pozwalającym na wejście do wnętrza tego kręgu znaczeniowego jest osoba widziana w całej głębi swego bytu. Ta głębia odsłania się z jednej strony przez jej relację do miłości (osoba jako podmiot miłości), z drugiej strony - przez relację do tajemnicy zrodzenia. Osoba jest bowiem kimś zrodzonym, kimś, czyje istnienie da się wytłumaczyć i uzasadnić jedynie przez absolutny dar, - nota bene - nie znajdujący swego wystarczającego fundamentu w całym świecie widzialnym. To wskazuje na transcendentną relację, jaka istnieje między osobą a rodziną: rodzina stanowi fundamentalny wymiar istnienia osoby. Osoba, której zaistnienie może być zrozumiane jedynie przez absolutny dar miłości, jest tym samym wewnętrznie otwarta ku istnieniu innych osób. Rodzina jako wspólnota osób charakteryzuje się nie tylko wzajemnym otwarciem osobowym, oznaczającym gotowość wzajemnego obdarowania. Wchodzi tu bowiem w grę swoiste doświadczenie przynależności, którego nie można zredukować do płaszczyzny czysto psychologicznej; jest to w pewnym sensie doświadczenie metafizyczne, wpisane w samo doświadczenie bytu (istnienia).⁴⁷ Człowiek zaś jest osobą przez to, że siebie samego posiada i sobie samemu planuje. Właśnie o tyle, o ile siebie posiada, o tyle może siebie „oddać” drugiemu.⁴⁸ Kochać i być kochanym bezwarunkowo, bezinteresownie, trwale to pragnienie wpisane jest w serce każdego człowieka.⁴⁹ Człowiek jawi się jako zdolny do poznania siebie, doświadczania swego bytu w świecie. Oczywiście nie każdy człowiek chce

---

⁴⁵ Lisiecka – Bednarczyk A., Dialog w rodzinie, Problemy dialogu w rodzinie i możliwości wsparcia rodziny, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Wrocław 2020, ISBN 978-83-66545-15-1, s.9.

⁴⁶ Kiereś B., Prawda o małżeństwie, Lublin 2005, s.36.

⁴⁷op.cyt., red. Stali J. i Oseska E., Rodzina, bezcenny dar i zadanie, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2006, ISBN 83-89862-51-4, s.47-49.

⁴⁸ Jan Paweł II, Mężczyznę i kobietę stworzył ich, sakrament O Jana Pawła II teologii ciała, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1998, ISBN 83-228- 0591-8, s.121.

⁴⁹ Porada E., Amore Cniugalia we współczesnym świecie w: Surmaniak W., Rodzina miłością wielka, Księgarnia św. Jacka Katowice 2014, ISBN 978-83-7030-937-4, s.54.

taki obraz siebie w stworzeniu zobaczyć... Obraz człowieka odzwierciedla zarówno sfera duchowa jak i cielesna. Człowiek odznacza się również intelektem, miłością i wolnością. Człowiek w swej naturze odkrywa relacyjność, która jest istotą człowieka, jako odrębnego bytu, a nie jego dopełnieniem. "Byt" jest relacją, czymś co istnieje jako odniesienie do drugiego bytu. Byt osobowy nie jest samotnym ego, ale jego istotę stanowi odniesienie do drugiego i to właśnie przez tego drugiego i wspólnotę z nim człowiek realizuje się w swoim byciu z innym i w byciu wzajemnie dla siebie. Dla tego człowiek potwierdza swoją tożsamość jako osoba właśnie w pełnym otwarciu na drugiego. Akcentując relacyjność jako istotę natury ludzkiej, można mówić o dwóch wymiarach człowieka jako osoby - bycie w sobie (*esse in*) i bycie ku (*esse ad*). Są one komplementarne, stanowią warunek spełniania się osoby. To spełnianie najpełniej realizuje się poprzez rodzinę. Takie podwójne ukonstytuowanie osoby stanowi zarazem dar i zadanie. Człowiek jest bowiem, jednostką cieszącą się wolnością, ale równocześnie będąc członkiem wspólnoty, jest powiązany z innymi ludźmi więziami relacji, poprzez które staje się prawdziwym człowiekiem. W tym *communio* i *communicatio* człowiek realizuje swą tożsamość. Jan Paweł II ukazuje rodzinę jako miejsce w której człowiek staje się odzwierciedleniem Boga nie tyle w akcie samotności, ile w akcie komunii.⁵⁰ Małżeństwo posiada określone wartości, określone dobra wypływające z niego dla człowieka. Wartością małżeństwa nie jest tylko zrodzenie potomstwa, ale też tworzenie społeczeństwa. Zostaje ono określone jako podstawowa komórka społeczna - naturalna społeczność. Oznacza to, że rodzina ma wielką wartość dla społeczeństwa i jest jego fundamentem. Podstawową wartością dla małżeństwa jest przyjaźń, a to daje mocny fundament dla wspólnoty małżeńskiej. Drugą wartością małżeństwa jest wierność w związku małżeńskim kobieta i mężczyzna stają się jedno. Kolejną wartością jest nierozzerwalność małżeństwa, gdyż jest ono sakramentem. Wartości rodzinne posiadają swoje cechy, prowadzą do jakiegoś określonego celu.⁵¹ Miłość małżeńska jest prawdziwie ludzka, pełna, wierna i wyłączna. Jest to miłość ze wszech miar bezinteresowna. Komunia małżeńska ma swoje korzenie w naturalnym uzupełnianiu się mężczyzny i kobiety.⁵² Życie w rodzinie musi być życiem wzajemnego zrozumienia i współpracy wszystkich jej członków, a tym samym musi być oparte na poszanowaniu godności

---

⁵⁰ op.cyt., Surmiak W., Rodzina miłością wielką, Księgarnia Świętego Jacka Katowice, Katowice 2014, ISBN 978-83-7030-937-4, s.44-48.

⁵¹ Op.cyt., Nieroda A., Małżeństwo i rodzina w kościele we wczesnym chrześcijaństwie, w; red. Mikociak T., Rodzina- teologia- życie, VIII Studenckie Sympozjum Naukowe, Wydanie I, Wydawnictwo "scriptum", Kraków 2016, ISBN 978-83-65432-16-2, s.134-136.

⁵² Jan Paweł II, Nauczanie moralne Jana Pawła II, Rodzina, Polskie wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2006, ISBN 83-89862-62-X, s.52.

osobistej i prawa do decydowania o sobie.⁵³ Świadome i wolne czyny podejmowane przez człowieka skierowane są na świat wartości, tutaj dokonuje on racjonalnego poznania i wyboru wartości, które ubogacają jego duchowość. W personalizmie zasadą wartości jest integralna i uporządkowana natura ludzka, ona stanowi podłoże kształtowania się wartości: natomiast osoba jest właściwym i ontycznym podmiotem wartości i stanowi ich tło egzystencjalne. Wartość konstytuuje się przez osobowy czyn, doświadczenie transcendentaliów jest dane jako doświadczenie transcendencji osoby w czynie. Transcendencja wartości przechodzi w transcendencję moralności. Wartości etyczne nadają różnym przejawom życia ludzkiego charakter personalny, a podmiotom je realizującym właściwość osoby, czyli istoty obdarzonej wyższego rodzaju samoistotnością, istoty, która istnieje dla siebie, jest zdolna do samostanowienia i samoodповідzialności.⁵⁴ Człowiek dąży do tego by racjonalnie odnaleźć sens życia, własną tożsamość, swoje miejsce w społeczeństwie, określić szanse swoich działań. Dostarcza mapy świata, w którym żyjemy, lepszej orientacji w chaosie toczących się wydarzeń, bardziej racjonalnej interpretacji wszystkiego, co się wokół nas dzieje.⁵⁵ Zaprzeczenie indywidualności człowieka jest konsekwencją indywidualizmu, w którego klimacie zrodziła się właśnie filozofia Nietschego. Otóż dzisiejszy spór cywilizacyjny o człowieka w gruncie rzeczy toczy się pomiędzy indywidualizmem a personalizmem. Jest to jednocześnie spór o rodzinę.⁵⁶

Człowiek realizując siebie odrzuca lub przyjmuje pewne wartości; pewne dary jakie niesie ze sobą otaczająca go rzeczywistość w ten sposób dokonuje się też postawa człowieka wartościowego, który jest zarazem człowiekiem wrażliwym: bez patosu słów i bez nadzwyczajnych gestów staje się ostatecznie tym, kim jest, działa zatem także na innych przez promieniowanie jako ciąg swojego życia wyrazistością swojej egzystencji.⁵⁷ Rozwój tożsamości obejmuje uczucia, wartości wyobrażenia dotyczące własnej osoby, jej oceny pozytywne i negatywne, stosunek do siebie samego i nastawienie do innych ludzi, do kultury, tradycji, religii, moralności, a także wyjaśnienie i interpretowanie świata społecznego, w

---

⁵³ Drożdż A., Kurzela P., Rodzina Wartością - Wartości Rodzinne., Księgarnia św. Jacka, Katowice 2009, ISBN 978-83-7030-688-5, s.239.

⁵⁴ Luber D., Antropologia daru, Małżeństwo- rodzina- wychowanie, Wyższa Szkoła Pedagogiczna imienia Kardynała Augustyna Hlonda w Mysłowicach, Mysłowice 2008, ISBN 978-83-89032-14-0, s.31.

⁵⁵ Stempka P., Socjologia, wykłady o społeczeństwie wydanie I Znak Horyzont, Kraków 2021, ISBN 978-83-240-7937-7, s.69.

⁵⁶ op.cyt., O. Mazur J., Służba rodzinie w ponowoczesnym społeczeństwie, red. Kowalik S., Rodzina fundamentem społeczeństwa, narodu i państwa, Tarnowskie Góry 2004, Księgarnia Katolicka Signum, ISBN 83-917566-4-5, s.19.

⁵⁷ Op.cyt., Nowak M., Kryzys wartości czy kryzys człowieka XXI wieku?, w: red. Czerpaniak – Walczak M., Madalińska – Michalak J., Śliwerski B., ku życiu wartościowemu, Idee - Koncepcje- praktyki, Impuls, Kraków 2018, ISBN 978-83-8095-441-0, s.107.

którym żyje rozwijająca się jednostka.⁵⁸ Rozwój ten najsilniej dokonuje się w rodzinie. Misją rodziny bezpośrednio wynikającą z zadania prokreacji i wychowania jest przygotowanie potomstwa do życia społecznego. Rodzina jako społeczność podstawowa łączy osobę ludzką ze społeczeństwem, jest więc niejako pośrednikiem między jednostką a społeczeństwem, pośrednikiem zapewniającym jej identyfikację społeczną, wskazującym również na należną jej rolę i miejsce w społeczeństwie, jest czynnikiem adaptacji i integracji, tak narodowej jak i międzynarodowej. Rodzina jest nosicielką kultury, przekazicielką norm moralnych i wartości, wśród których priorytetowe miejsce zajmują wartości duchowe. Wkład rodziny ujawnia się również w jej otwarciu na społeczeństwo, podejmowaniu służby społecznej, pomocy okazywanej zwłaszcza osobą ubogim, chorym i cierpiącym, gościnności wobec samotnych i opuszczonych oraz zaangażowaniu w politykę rodzinną i podejmowaniu odpowiedzialności za odnowę moralną społeczeństwa. Życie rodzinne jest więc rzeczywistym wzorem a zarazem wprowadzeniem w życie społeczne.⁵⁹ Dzisiaj już nikt nie ma wątpliwości, że życie całych narodów, państw zależy od stanu moralno - duchowego rodziny.⁶⁰ W kontakcie ze światem współczesnym człowiek staje wobec konieczności odkrywania i respektowania własnej tożsamości. Człowiek dzisiaj coraz częściej definiuje siebie przez to co robi a przez swoje działania nieustannie się staje.⁶¹ Wartości, które wyznajemy przyciągają uwagę, wzbudzają zainteresowanie, formułują pewną obietnicę szczęśliwości, pomagają w kreowaniu złożoną rzeczywistością, tłumaczą wszystko co wokół nas się dzieje, wyznaczają drogę w chaosie wydarzeń, kreują naszą tożsamość, wytaczają drogę działaniu.⁶² Skoro pełnia kultury zakłada wartości osobowe, to przypomnieć trzeba, że właśnie rodzina jest szkołą bogatszego człowieczeństwa. A jeżeli pełnia kultury zakłada pełny rozwój człowieka jako istoty społecznej, to również i tutaj rola rodziny, jako podstawowej komórki społecznej, jest istotna. Rodzina to pierwsza szkoła cnót społecznych, potrzebnych wszelkim społecznościom. W rodzinie spotykają się różne pokolenia i wspierają się wzajemnie w osiągnięciu pełniejszej

---

⁵⁸ Baniak J., Kryzys tożsamości a świadomość moralna młodzieży, Red. Mariański J i Smyczka L., Wartości, Postawy i więzi moralne w zmieniającym się społeczeństwie, Wydawnictwo WAM, Polskie Towarzystwo socjologiczne, Kraków 2008, ISBN 978-83-7505-176-6, s.166.

⁵⁹ Op. cyt., Ryś M., zadania rodziny w ujęciu ks.prof. Bajdy J., w: red. Kluz M., Młyński J., Małżeństwo i rodzina w służbie człowieka, refleksja nad nauczaniem ks.prof.dr.hab. Jerzego Bajdy, Kraków 2018, Uniwersytet papieski Jana Pawła II w Krakowie, ISBN 978-83-7438-738-5, s.37-38.

⁶⁰ Wejman H., Duchowe odrodzenie perspektywą rozwoju polskich rodzin, w: Offmański A., Rodzina miłość i życie, Szczecin 2002, Szczecińskie Wydawnictwo Archidiecezjalne "Ottonianum", ISBN 83-7041-229-7, s.29.

⁶¹ Op.cyt., Red. Poleszak W.P., Kryzys dorosłości, Wydawnictwo Naukowe Innovatio Press, Lublin 2014, ISBN 978-83-64527-08-1, s.40.

⁶² Op.cyt. Nowak M., Kryzys wartości czy kryzys człowieka XXI wieku?, w: red. Czerpaniak – Walczak M., Madalińska – Michalak J., Sliwowski B., ku życiu wartościowemu, Idee - Koncepcje- praktyki, Impuls, Kraków 2018, ISBN 978-83-8095-441-0, s.97.

mądrości i w harmonizowaniu praw poszczególnych osób z innymi wymaganiami życia społecznego.⁶³ Wartości rodzinne potwierdzają żywotne znaczenie rodziny jako instytucji społecznej, kwestionując jednocześnie jej rolę w reprodukcji nierówności społecznych i ostrożnie równoważąc interesy rodziców i dzieci.⁶⁴ Człowiek rodzi się w rodzinie i wrasta w rodzinie. Wspólnota ogniska domowego jest czynnikiem określającym w sposób zasadniczy tożsamość każdego człowieka. Rodzina stanowi ogniwo pośrednie pomiędzy jednostką a społeczeństwem. Z tego względu formacja zachodząca w gronie najbliższych krewnych w sposób bezpośredni wpływa na struktury społeczne.⁶⁵ Rodzina jest wreszcie w pewnym sensie "społecznym sejsmografem", bowiem w niej odbijają się wszelkie trudności w społeczeństwie, a rejestrowane przez nią wstrząsy czasem destabilizują jej właściwe funkcjonowanie. Dla tego jak twierdzi wielu socjologów nie ma społeczeństwa bez rodziny i nie ma rodziny bez społeczeństwa.⁶⁶ Współcześnie wzrasta anonimowość rodziny, przez co staje się ona bardziej niedostępna dla społeczności lokalnej. Wiąże się to ze społecznym przyzwoleniem dla związków partnerskich, pozamałżeńskich kontaktów seksualnych, akceptacją samotnego macierzyństwa, co uwarunkowane jest ograniczeniem norm społecznych regulujących życie rodzinne. Na tej płaszczyźnie dochodzi także do zmniejszenia się dystansu społecznego i ekonomicznego między małżonkami, a później między rodzicami a dorosłymi dziećmi. Dochodzi także do ograniczenia funkcji wspólnotowej, przejawiającej się między innymi osłabieniem tradycyjnego, wspólnego przeżywania wartości rodzinnych, co wiąże się z charakterem pracy zawodowej rodziców, ich aktywnością społeczną i jakością komunikacji pomiędzy członkami rodziny.⁶⁷ Każdy człowiek rodzi się i wrasta w określonym środowisku społeczno - kulturowym, ale też jest kreatorem w społeczeństwie kultury i wartości, które uprzednio przyswoił na drodze socjalizacji. Stąd też kształtowanie w rodzinie postaw wobec społeczeństwa jest jej istotnym obowiązkiem i zadaniem. Dlatego też rodzinę określa się jako szkołę bogatszego społeczeństwa. Rodzina zawsze była strażniczką życia i miłości, miejscem i symbolem strzeżenia oraz obrony cennych wartości, w tym rodzinnych tradycji, obyczajów,

---

⁶³ Op.cyt., Majdański K., wspólnota życia i miłości, zamysł Boży o małżeństwie i rodzinie, Fundacja "Pomocy Rodzinie", Łomianki 2001, Instytut Studiów nad Rodziną UKSW, ISBN 83-87823-14-7, s.321.

⁶⁴ <https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691173733/family-values> Family Values: The Ethics of Parent-Child Relationships, Brighouse H., Swift A., ISBN:9780691173733, Princeton University Press, 2016

⁶⁵ Szulist J., Rodzina zawsze na czasie, Recepcja koncepcji małżeństwa i rodziny Soboru Watykańskiego II w nauczaniu Benedykta XVI, Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2012, ISBN 978-83-7823-117-2 s.9.

⁶⁶ Dudziak U., Koszałka G., Młyński J., Poradnictwo rodzinne w teorii i praktyce, Wydawnictwo Homo Dei, Kraków 2013, ISBN 978-83-62579-76-1, s.51.

⁶⁷ op.cyt., Żurek A., Orientacje na mikrostrukturę a rodzinę, w: red. Ziemska M, Rodzina współczesna, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005, ISBN 978-83-235-0144-2, s.36-38.

patriotyzmu, religii, dziedzictwa kulturowego.⁶⁸ Małżeństwo i rodzina to przestrzeń rodzenia się wartości, ich doświadczenia, uczenia się właściwych nań odpowiedzi. Rodzina rzeczywiście jest - tudzież być powinna - szkołą wartości, kształtowania wrażliwości aksjologicznej, preferowania wartości wyższych, wyrabiania świadomości hierarchii wartości, która nie zależy od własnych upodobań, ale wynika z istoty ich natury.⁶⁹ Są wartości których wielkość polega na czystości ich intencji, bezinteresowności, trosce, odpowiedzialności, poświęceniu i poszanowaniu. Uznanie takich wartości oznacza miłość do człowieka.⁷⁰

Streszczenie

Rodzina odgrywała i odgrywa nadal doniosłą rolę w procesach socjalizacyjno - wychowawczych stwarzając optymalne warunki życiowego funkcjonowania ludzi również i w pozarodzinnych, ważnych dla społeczeństwa rolach.⁷¹ Uznawane przez daną osobę wartości ukierunkowują jej motywację, wpływając na wybór określonych celów i sposobów działania.⁷² W dobie przemian społecznych, politycznych i ekonomicznych następuje kryzys wartości tradycyjnych. Często brakuje wizji życia opartego na hierarchii wartości, brakuje drogowskazów codziennego postępowania. Następstwem tego jest rozpowszechnienie się modelu życia opartego na konsumpcjonizmie i przyjemnościach.⁷³ Małżeństwo i rodzina wciąż są silnie zakorzenione w społecznym systemie wartości Europejczyków, jednakże już nie w tradycyjnym, instytucjonalnym znaczeniu: jako długotrwałej więzi na dobre i złe, lecz jako związku dającego partnerom zaspokojenie potrzeby miłości opieki i emocjonalnego bezpieczeństwa.⁷⁴ Opóźnienie z podejmowaniem ról małżeńskich jest związane ze stosowania przez „wyłaniających się” dorosłych, specyficznych kryteriów dorosłości, takich jak

---

⁶⁸ Op. cyt., Młyński J., Misja rodziny wobec społeczeństwa w refleksji ks. profesora Bajdy J., w: Ryś M., zadania rodziny w ujęciu ks.prof. Jerzego Bajdy, w: red. Kluz M., Młyński J., Małżeństwo i rodzina w służbie człowieka, refleksja nad nauczaniem ks.prof.dr.hab. Jerzego Bajdy, Kraków 2018, Uniwersytet papieski Jana Pawła II w Krakowie, ISBN 978-83-7438-738-5, s.87.

⁶⁹red. Pryba A., Rodzina Szkołą Wartości, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Wydział Teologiczny, Poznań 2011, ISBN 978-83-61884-59-0, s.30.

⁷⁰ Białas I., Rozmaitość myślenia o miłości, red. Białas M., Ruszkiewicz D., Oblicza miłości w pedagogice, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno- Ekonomicznej w Łodzi, Łódź 2007, ISBN 978-83-7405-246-7, s.57.

⁷¹ Tyszka Z., Socjologia rodziny, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979, ISBN 83-01-00742-7, s.5.

⁷² Błeszczynska K., Wartość miłości, małżeństwa i rodziny w życiu osób niepełnosprawnych, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 1994,ISBN 83-901558-8-5, s.12.

⁷³ red. Klonowska I., Stawnicka J., Rodzina w trzecim tysiącleciu, Trudności i sukcesy, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2015, ISBN 978-83-7549-236-1, s.59.

⁷⁴ Red. Muszyński W., Rodzina jako wartość wzory- modele-redefinicje, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, ISBN 978-83-7611-687-7, s.21.

odpowiedzialność za siebie, niezależność w podejmowaniu decyzji oraz niezależność finansowa.⁷⁵ Odsuwając na przyszłość zawarcie małżeństwa „wchodzący” dorośli utrudniają sobie realizację jednego z ważniejszych zadań rozwojowych przypadających na ten etap biegu życia, co może skutkować problemami z adaptacją w kolejnych stadiach dorosłości.⁷⁶

Młodzi ludzie cenią sobie bardzo życie w małżeństwie i rodzinie, wielu z nich utożsamia życie szczęśliwe z udanym i szczęśliwym życiem małżeńskim, upatrując w szczęściu małżeńskim wartość nadrzędną, której powinny być podporządkowane wszystkie inne wartości.⁷⁷ Wartości rodzinne odnoszą się do poszczególnych członków rodziny, całej rodziny jako jednostki oraz społeczeństwa, w którym żyjemy.⁷⁸ Jeśli działania wychowawcze ze strony rodziców jest poparte osobistym przykładem, porządkiem w życiu i kulturą rodzinną, to życie w rodzinie staje się najsilniejszym środkiem wychowawczym, a wychowanie dokonuje się niejako przy okazji. Jednak należy zauważyć, że dziś w epoce społeczeństwa pluralistycznego, rodzice, którzy chcą oprzeć wychowanie dzieci na jednoznacznych kryteriach w odniesieniu do twierdzeń, że coś jest dobre i słuszne lub też złe, znajdują wiele trudności w realizacji tego zamierzenia, ponieważ ich także dotyka relatywizacja wartości, indywidualizacja ideałów i stylów życia.⁷⁹ Wartości rodzinne są fundamentem, który nami kieruje. Są tworzone z moralności, uczciwości i zasad dotyczących tego, jak żyjemy. Te wartości decydują o tym, jak wychowujemy dzieci, zarządzamy pieniędzmi, radzimy sobie w relacjach i nie tylko. Wielu specjalistów i badaczy zajmujących się rozwojem człowieka pisało o znaczeniu wartości i moralności rodzinnej. Wartości uczą, co rodzina uważa za dobre, a co złe.⁸⁰

Źródłem zagrożenia dla współczesnej rodziny jest wszystko to, co uderza w jej konstytutywne cechy: wspólnotowość, miłość i życie. Czynniki te zasadniczo można sprowadzić do trzech sfer: makrostrukturalnych uwarunkowań, antyrodzinnych ideologii i praxis rodzinnego życia.⁸¹

---

⁷⁵ Arnett J., *Bridging Cultural and Developmental approaches to psychology, new Synthesis in theory*, Oxford University Press, ISBN 978-0-19-53843-0. p.68-73.

⁷⁶ Havighurst, R. J. (1948). *Developmental tasks and education*. The University of Chicago Press.
<https://psycnet.apa.org/record/1950-00529-000>

⁷⁷ op.cyt., Laskowski J., *małżeństwo i rodzina w świetle nauki Soboru Watykańskiego II*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1985, ISBN 83-211-0693-5, s.10.

⁷⁸ <https://familyfocusblog.com/the-importance-of-family-values/>, Family Values- Examples And Importance, April 7, 2021 by Scarlet.

⁷⁹ Red. Stala J., *Nauki o rodzinie w służbie rodziny*, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie Wydawnictwo Naukowe, Kraków 2014, ISBN 978-7438-358-5, s.361.

⁸⁰ https://www.canr.msu.edu/news/creating_and_embracing_family_values, Creating and embracing family values, Terry Clark-Jones, Michigan State University Extension - October 29, 2013

⁸¹ red. Majkowski W., *Rodzina dobro zagrożone*, Wydawnictwo Księży Sercanów, Kraków 2015, ISBN 978-83-7519-361-9, s.8.

Współczesny człowiek odrzuca wiele tradycyjnych i podstawowych wartości, neguje między innymi istnienie absolutnego i hierarchicznego systemu wartości i norm. Hołduje postawie otwartej na wszystkie wzorce i sposoby zachowania, bez traktowania któregośkolwiek z nich jako wyróżnionego. Jest to często pogoń za nowością, oryginalnością, pochwałą każdej odmienności. Takie podejście prowadzi do zakwestionowania starych prawd do których człowiek mógłby się odwoływać. Relatywizm nie wpływa tylko na sferę etyczno - moralną, ale również i na postrzeganie rzeczywistości. Z tak zarysowanej rzeczywistości współistnieją różne pokolenia ludzi. Jednym z nich są młodzi ludzie wkraczający w dorosłość.⁸² Postmoderniści, wielu psychologów, ekonomistów, polityków, ludzi mediów upowszechniających dziś indywidualistyczną wizję człowieka i jego prawo do samorealizacji. Niesie to ze sobą wiele pozytywów dla rozwoju jednostki i życia społecznego, ale jej egoistyczna interpretacja i realizacja w życiu małżeńsko - rodzinnym może mieć niepożądane następstwa dla więzi rodzinnej i trwałości małżeństwa. Nadmierne nastawienie na osiągnięcie szczęścia osobistego i samorealizację może doprowadzić do rozpadu małżeństwa i rodziny. Nowoczesne społeczeństwo prócz zapewnienia wysokiego standardu życia, daje możliwość urządzenia go na indywidualny sposób. Jednostki dorosłe są na ogół zabezpieczone ekonomicznie, a rozwój różnorodnych usług ułatwia życie poza rodziną. Kształtuje się często bezrodzinny styl życia (*single life*). Odsuwając na przyszłość zawarcie małżeństwa „wchodzący” dorośli utrudniają sobie realizację jednego z ważniejszych zadań rozwojowych przypadających na ten etap biegu życia, co może skutkować problemami z adaptacją w kolejnych stadiach dorosłości.⁸³ Opóźnienie z podejmowaniem ról małżeńskich jest związane ze stosowaniem przez „wylaniających się” dorosłych, specyficznych kryteriów dorosłości, takich jak odpowiedzialność za siebie, niezależność w podejmowaniu decyzji oraz niezależność finansowa.⁸⁴ Dawniej gdy warunki życia były trudne, rodzina była podstawowym i właściwie jedynym oparciem dla jednostki. szanse przeżycia i wszechstronnego rozwoju poza nią były znikome. Dzisiaj wielu decyduje się na taki styl życia i model ten upowszechnia się dużo bardziej wśród kobiet. Kobiety są najczęściej dobrze wykształcone, ekonomicznie niezależne, podróżują, z zaangażowaniem działają społecznie i politycznie. Indywidualizacja życia sprzyja

---

⁸² op.cyt., red. Mąkosa P., Edukacja religijna wobec przemian kulturowych, Wydawnictwo KUL, Lublin 2019, ISBN 978-83-8061-726-1, s.16-19.

⁸³ Havighurst, R. J. (1948). *Developmental tasks and education*. The University of Chicago Press. <https://psycnet.apa.org/record/1950-00529-000>

⁸⁴ Arnett J, Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It Good For? Childdevelopment perspectives,1(2), <https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1750-8606.2007.00016.x>, p.68-73.

kształtowaniu się osobowości osamotnionej, która jest dość częstym zjawiskiem w nowoczesnym społeczeństwie. I rzeczywiście obywatel nowego społeczeństwa ma poczucie wolności w dokonywaniu wyborów i ma możliwość dokonywania ich. Nowoczesne społeczeństwo oferuje ogromną paletę towarów, usług, wartości, norm, wzorów życia, autorytetów, wydarzeń. ma więc poczucie wielkiej wolności.⁸⁵ Poczucie osamotnienia i bezradność stają się niejednokrotnie przyczyną buntu przeciwko społeczeństwu i istniejącym w nim strukturą, co prowadzi do odrzucenia wszystkiego- niejednokrotnie także tego, co pozytywne dla ludzkiego rozwoju - w imię dążenia do pełnej wolności i autonomii osobowej. Wówczas pojawia się obraz jednostki ludzkiej, pozostającej w absolutnej izolacji, niezależnej od nikogo i nieposiadającej żadnych zobowiązań. człowiek sam próbuje się wtedy rozwijać, odrzucając wszelkie wartości i wszelkie relacje. taka opcja życiowa nie może dać człowiekowi szczęścia, gdyż nikt nie jest w stanie zrozumieć siebie i prawdziwie wzrastać bez odniesienia do drugich i do świata.⁸⁶ Zasadniczą perspektywę dla sytuacji, w jakiej znalazła się współczesna rodzina, wyznacza dramatyczne napięcie pomiędzy dwiema cywilizacjami, "cywilizacji miłości" i "anty-cywilizację" lub cywilizację "śmierci i użycia". Opisując szanse współczesnej rodziny polskiej, trzeba wciąż odwoływać się do wielorakich przejawów "cywilizacji miłości" rodzina bowiem w wielorakim wymiarze zależy od cywilizacji miłości i odnajduje w niej właściwe relacje bycia rodziną. Jednocześnie rodzina jest centrum i sercem cywilizacji miłości.⁸⁷

Przyszłość człowieka decyduje się w rodzinie.⁸⁸

Bibliografia

Adamski F., Socjologia małżeństwa i rodziny wprowadzenie, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984, ISBN 83-01-0319-0.

---

⁸⁵op.cyt., redakcja naukowa Bejma U., Rodzina dobro uniwersalne, wydawnictwo Uniwersytetu kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa 2015, ISBN 978-83-65224-07-1, s.44- 52.

⁸⁶Ryszard Hajduk, Współczesne zagrożenia godności ludzkiej według adhortacji..., w: red. Władysław Nowak, Michał Tunkiewicz, Godność człowieka i rodziny, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko - Mazurskiego w Olsztynie, ISBN 978-83-7299-502-5, s.21.

⁸⁷red. Krzysztof Jerzyna, Tadeusz Zadykiewicz, Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej, Przesłanie moralne kościoła, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008, ISBN 978-83-7363-784-9, s.89.

⁸⁸ Jan Paweł II, o małżeństwie i rodzinie, Instytut Wydawniczy PAX 1983, Warszawa 1983, ISBN 83 - 211-0494-0, s.192.

Arnett J, Emerging Adulthood: What Is It, and What Is It Good For? Childdevelopment perspectives,1(2),[https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1750-](https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1750-8606.2007.00016.x)

8606.2007.00016.x, p.68-73.

Białas I, Rozmaitość myślenia o miłości, w: red. Białas M., Ruszkiewicz D., Oblicza miłości w pedagogice, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno - Ekonomicznej w Łodzi, Łódź 2007, ISBN 978-83-7405-246-7.

Braun - Gałkowska, Psychoprofilaktyka życia rodzinnego, w: red. Janicka I. , Rostowska T., Psychologia w służbie rodziny, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2003, ISBN 83-7171-662-1.

Bauman, Życie na przemiał, Kraków, Wydawnictwo Literackie, Łódź 2004, ISBN 9788308035702.

Błeszczyńska K., Wartość miłości, małżeństwa i rodziny w życiu osób niepełnosprawnych, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 1994, ISBN 83-901558-8-5.

Baniak J., Kryzys tożsamości a świadomość moralna młodzieży, w: red. Mariański J. i Leon Smyczka, Wartości, Postawy i więzi moralne w zmieniającym się społeczeństwie, Wydawnictwo WAM, Polskie Towarzystwo socjologiczne, Kraków 2008, ISBN 978-83-7505-176-6.

Bejma U., Rodzina dobro uniwersalne, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa 2015, ISBN 978-83-65224-07-1.

red. Chojnacki G., Miłość jest nam dana i zadana, Komentarz do posynodalnej adhortacji apostolskiej "Amoris laetitia" Papieża Franciszka, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2017, ISBN 978-83-7972-116-0.

https://www.canr.msu.edu/news/creating_and_embracing_family_values, Creating and embracing family values, Terry Clark-Jones, Michigan State University Extension - October 29, 2013.

Czerniawska M., Zmiany wartości i postaw młodzieży w okresie przeobrażeń systemowych, Kolektywizm versus indywidualizm, Studium interdyscyplinarne, Oficyna wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok 2010.

Drożdż A., Kurzela P., Rodzina Wartością - Wartości Rodzinne., Księgarnia św. Jacka, Katowice 2009, ISBN 978-83-7030-688-5.

Dyczewski L., Więzy między pokoleniami w rodzinie, Lublin 2002, Katolicki Uniwersytet Lubelski, KUL, ISBN 83-7306-116-9.

Dudziak U., Koszałka G., Młyński J., Poradnictwo rodzinne w teorii i praktyce, Wydawnictwo Homo Dei, Kraków 2013, ISBN 978-83-62579-76-1.

https://www.canr.msu.edu/news/creating_and_embracing_family_values, Creating and embracing family values, Terry Clark-Jones, Michigan State University Extension - October 29, 2013

<https://familyfocusblog.com/the-importance-of-family-values/>, Family Values- Examples And Importance, April 7, 2021 by Scarlet.

Hajduk R., Współczesne zagrożenia godności ludzkiej według adhortacji..., w: red. Nowak W., Tunkiewicz M., Godność człowieka i rodziny, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko - Mazurskiego w Olsztynie, ISBN 978-83-7299-502-5.

Red. Harwas – Napierała B., Rodzina jako wartość w rozwoju człowieka, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2009, ISBN 978-83-232-1953-8.

Havighurst, R. J. (1948). *Developmental tasks and education*. The University of Chicago Press. <https://psycnet.apa.org/record/1950-00529-000>.

<https://familyfocusblog.com/the-importance-of-family-values/>, Family Values- Examples And Importance, April 7, 2021 by Scarlet.

Jaguś I., Rodzina Pochodzenia w wizja rodziny prokreacji, Raport z Badań, w: red. Kotlaska-Michalska A., Rocznik Socjologii Rodziny, Studia Socjologiczne oraz Interdyscyplinarne, Wydawnictwo Naukowe UAM, Tom XVIII 2007, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2007, ISBN 978-83-232-1907-1.

Jerzyna K., Zadykiewicz T., Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej, Przesłanie moralne kościoła, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008, ISBN 978-83-7363-784-9.

Kawula S., Brągiel J., Janke A.W., Pedagogika Rodziny, Obszary i panorama problematyki, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009, ISBN 978-83-7611-325-8.

Kiereś B., Prawda o małżeństwie, Instytut Edukacji Narodowej, Lublin 2005, ISBN: 83-88162-37-3.

Laskowski J., Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Soboru Watykańskiego II, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1985, ISBN 83-211-0693-5.

Lisiecka – Bednarczyk A., Dialog w rodzinie, Problemy dialogu w rodzinie i możliwości wsparcia rodziny, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Wrocław 2020, ISBN 978-83-66545-15-1.

Luber D., Antropologia daru, Małżeństwo- rodzina- wychowanie, Wyższa Szkoła Pedagogiczna imienia Kardynała Augustyna Hlonda w Mysłowicach, Mysłowice 2008, ISBN 978-83-89032-14-0.

Majdański K., Wspólnota życia i miłości, zamysł Boży o małżeństwie i rodzinie, Fundacja "Pomocy Rodzinie", Łomianki 2001, Instytut Studiów nad Rodziną UKSW, ISBN 83-87823-14-7.

red. Majkowski W., Rodzina dobro zagrożone, Wydawnictwo Księży Sercanów, Kraków 2015, ISBN 978-83-7519-361-9.

red. Mąkosa P., Edukacja religijna wobec przemian kulturowych, Wydawnictwo KUL, Lublin 2019, ISBN 978-83-8061-726-1.

Mazur J., Służba rodzinie w ponowoczesnym społeczeństwie, red. Kowalik S., Rodzina fundamentem społeczeństwa, narodu i państwa, Tarnowskie Góry 2004, Księgarnia Katolicka Signum, ISBN 83-917566-4-5.

Miller J., Role of the state's social policy in the provision of family quality of life, Ukleja A.A., The phenomenon of premartial cohabitation in Poland and its meaning; a presentation of recent qualitative empirical research, w: red. Muszyński W., Kondycja współczesnych rodzin, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, ISBN 978-83-7611-937-3.

Młyński J., Misja rodziny wobec społeczeństwa w refleksji ks. profesora Jerzego Bajdy, w: Ryś M., zadania rodziny w ujęciu ks.prof. Jerzego Bajdy, w: red. Kluz M., Młyński J., Małżeństwo i rodzina w służbie człowieka, refleksja nad nauczaniem ks.prof.dr.hab. Jerzego Bajdy, Kraków 2018, Uniwersytet papieski Jana Pawła II w Krakowie, ISBN 978-83-7438-738-5.

Morszczyński W., Nihilistyczna destrukcja myśli wartościującej, Heideggera interpretacja filozofii Nietzschego, Uniwersytet Śląski, Katowice 1992, ISN 83-226-0455-6.

Red. Muszyński W., Rodzina jako wartość wzory- modele-redefinicje, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, ISBN 978-83-7611-687-7.

Nieroda A., Małżeństwo i rodzina w kościele we wczesnym chrześcijaństwie, w: red. Mikociak T., Rodzina- teologia- życie, VIII Studenckie Sympozjum Naukowe, Wydanie I, Wydawnictwo "Scriptum", Kraków 2016, ISBN 978-83-65432-16-2.

Nowak M., Kryzys wartości czy kryzys człowieka XXI wieku?, w: red. Czerpaniak – Walczak M., Madalińska – Michalak J., Śliwerski B., ku życiu wartościowemu, Idee - Koncepcje-praktyki, Impuls, Kraków 2018, ISBN 978-83-8095-441-0.

red. Ochotny P., Rodzina w dobie przemian "Każdy dom jest kandelabrem", Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa 2017, ISBN 978-83-7401-603-2.

red. Ozorowski M., Wojciech Nowacki, Rodzina Droga Kościoła, Księga Jubileuszowa, Łomża 2005, ISBN 83-917258-5-5.

Paci E., Związki i znaczenia, Eseje wybrane, Warszawa 1980, Spółdzielnia Wydawnicza Czytelnik, ISBN 83-07-00285-0.

Papieska Rada ds. Rodziny, Rodzina Szkołą Wartości Ludzkich i Chrześcijańskich, katechezy Przygotowawcze do VI Światowego Spotkania Rodzin, Meksyk, 14-18 stycznia 2009r., La familia, formatrice ai valori umani e cristiani. catechesi preparatorie per il VI Incontro Mondiale delle Famiglie, città del Vaticano 2008, VI Światowe Spotkanie Rodzin, Meksyk 2009, Łomża 2008.

Papieska rada ds. Rodziny, Rodzina Chrześcijańska dobra nowina na trzecie tysiąclecie, rada Episkopatu Polski ds. Rodziny, Warszawa 2002, ISBN 83-913626-2-0.

Red. Poleszak W.P., Kryzys dorosłości, Wydawnictwo Naukowe Innovatio Press, Lublin 2014, ISBN 978-83-64527-08-1.

red. Parzyszek M., Pietruszka L., Rodzina w przestrzeni życia społecznego, Towarzystwo Naukowe KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Siedlce 2017, ISBN 978-83-7306-795-0.

Jan Paweł II, o małżeństwie i rodzinie, Instytut Wydawniczy PAX 1983, Warszawa 1983, ISBN 83-211-0494-0.

Jan Paweł II, Nauczanie moralne Jana Pawła II, Rodzina, Polskie wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2006, ISBN 83-89862-62-X.

Porada E., Amore Cniugalia we współczesnym świecie w: Surmaniak W., Rodzina miłością wielką, Księgarnia św. Jacka Katowice 2014, ISBN 978-83-7030-937-4.

Red. Pryba A., Rodzina Szkołą Wartości, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Wydział Teologiczny, Poznań 2011, ISBN 978-83-61884-59-0.

Red. Pryba A., Rodzina przyszłością świata? W kręgu zamyśleń nad rodziną, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Wydział Teologiczny, Poznań 2009, ISBN 978-83-60598-43-6.

Rawicka I., Oblicza rodziny, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Teologicznego, Szczecin 2012, ISBN 978-83-75184-03-7.

Rogowski E.R., Deus caritas Est - Trynitarny model rodziny, w: red. Peter J., Rodzina na nowo odkryta, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Sympozja i Sesje Naukowe 15, Wrocław 2007, ISBN 978-83-60370-00-1.

Ryś M., zadania rodziny w ujęciu ks. prof. Jerzego Bajdy, w: red. Kluz M., Młyński J., Małżeństwo i rodzina w służbie człowieka, refleksja nad nauczaniem ks. prof. dr. hab. Jerzego Bajdy, Kraków 2018, Uniwersytet papieski Jana Pawła II w Krakowie, ISBN 978-83-7438-738-5.

Skowrońska A., Stanek J., szkolna i rodzinna perspektywa edukacyjna - w poszukiwaniu..., Praca zbiorowa pod redakcją naukową Stanka J., Zająca W., Współczesna Rodzina, Dylematy Teorii i praktyki pedagogicznej, Wyższa szkoła pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie, Warszawa 2011, ISBN 978-83-61121-46-6.

Red. Stala J., Nauki o rodzinie w służbie rodziny, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie Wydawnictwo Naukowe, Kraków 2014, ISBN 978-7438-358-5.

Stempka P., Socjologia, wykłady o społeczeństwie wydanie I Znak Horyzont, Kraków 2021, ISBN 978-83-240-7937-7.

Stali J. i Oseska E., Rodzina, bezcenny dar i zadanie, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2006, ISBN 83-89862-51-4.

Surmiak W., Rodzina miłością wielką, Księgarnia Świętego Jacka Katowice, Katowice 2014, ISBN 978-83-7030-937-4.

Summers J.A, Poston D.J, Turnbull A.P, et al., Conceptualizing and measuring family quality of life, 'Journal of intellectual Disability research' 2005, 49(1)w: Miller J., Role of the state's social policy in the provision of family quality of life, Ukleja A.A., The phenomenon of premartial cohabitation in Poland and its meaning; a presentation of recent qualitative empirical research, w: red. Muszyński W., Kondycja współczesnych rodzin, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, ISBN 978-83-7611-937-3.

Szczygielski D., Małżeństwo i rodzina jako wartość w świadomości młodzieży - na podstawie wyników badań socjologicznych w katolickich liceach ogólnokształcących w Szczecinie, w: Red. Jazukiewicz I., Teoretyczny i praktyczny wymiar sprawności moralnych w wychowaniu, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2015, ISBN 978-83-7972-009-5.

Szulist J., Rodzina zawsze na czasie, Recepcja koncepcji małżeństwa i rodziny Soboru Watykańskiego II w nauczaniu Benedykta XVI, , Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2012, ISBN 978-83-7823-117-2.

Tyszka Z., Socjologia rodziny, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979, ISBN 83-01-00742-7.

Tyszka Z., Wachowiak A., Podstawowe pojęcia i zagadnienia socjologii rodziny, Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań 1997, ISBN 83-7160-047-X.

Wachowiak A., współczesne problemy socjologii rodziny, Wydawnictwo Akademii Rolniczej im Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań 2001, ISBN 83-7160-240-5.

Wałęcka – Matyja K., Janicka I., Rodzina jako wartość, Analiza psychologiczna wartości rodzinnych, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021, ISBN 978-83-8220-343-1.

Red. Więckiewicz B., Klimek M., Współczesna rodzina w dobie przemian społeczno - kulturowych, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, ISBN 978-83-7702-511-6.

Wejman H., Duchowe odrodzenie perspektywą rozwoju polskich rodzin, w: Offmański A., Rodzina miłość i życie, Szczecin 2002, Szczecińskie Wydawnictwo Archidiecezjalne "Ottonianum", ISBN 83-7041-229-7.